

خیلواکی

استقلال

www.esteqalaal.net

۱۴ جولای، ۲۰۲۴

فوزیه عباس اعتمادی

زنان افغانستان در گذرگاه زمان
تحقیق مصور از عصر سنگ تا امروز
فصل دوم قسمت دوم

زنان افغانستان پس از رخشانه باختری:

سالهای بعد از مرگ رخشانه اکریدوتس شاه باختر شهر اکراتیه یا «آی خانم» امروزی را بنا کرد. شهر آی خانم یا (مه بانو) در ولایت تخار در جوار رود های آمو و کوکچه قرار دارد. ازین شهر باستانی که از آن دوره های بسیار دور

بجا مانده آثار مدنیت بسیار پیشرفته ای در اثر کاوشهای باستان شناسی بدست آمده است. در میان آثار زیادیکه از آی خانم کشف شده بشقاب نقره ئی مزین با طلاکاری که بنام بشقاب سیبل Cybele یاد میشود اهمیت زنان آن دوره را به نمایش میگذارد. سیبل تلفظ یونانی این الهه باستانی است که در ممالک شرقی بنام MATAR KUBILEYA «مادر کابلیا» یاد میشود.

مجسمه مرمرین بانوی باختری وبشقاب سیبل
آی خاتم ۲۳۰۰ سال پیش از امروز

او فرشتهٔ محافظ طبیعت و کوهساران در مشرق زمین بود و گادی زرین او را دو شیر به پیش میراند. این الهه از آسیای صغیر (ترکیه) تا کابل احترام فراوان داشت. بعد ها رومنها هم به او اعتقاد پیدا کردند. ازینرو در سرتا سر اروپا مجسمه های سیبل دیده میشود. ولی بشقاب سیبل که از آی خانم کشف شده قدیمی ترین تمثال او در جهان باستان است. شیرهای که گادی او را به پیش می رانند نمایانگر اقتدار «مادر کابلیا» بر قوی ترین حیوانات طبیعت یعنی شیرهای درنده است که تسلیم وی گردیده اند. این اثر هنری باستانی که در «آی خانم» ساخته شده در حقیقت نشان دهندهٔ مقام بزرگ مادر در فرهنگ سرزمین ما میباشد.

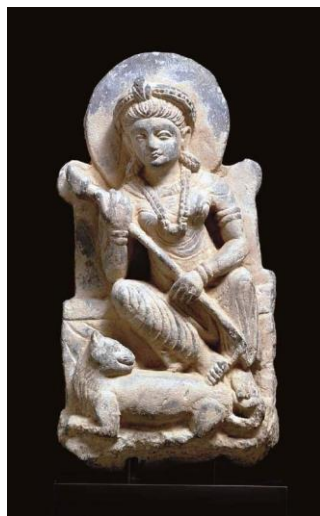
به همینگونه مجسمه بانوی باختری که از سنگ مرمر تراش شده و لباس به تن دارد، نمایانگر اهمیت زنان در دورهٔ تمدن یونان باختری میباشد. همچنان مجسمه آئینه الهه خرد در فرهنگ یونان قدیم، که در بگرام ساخته شده و بهمین گونه مجسمه آدینه الههٔ مادر با اراده قوی نمایان گر شجاعت، شهامت، و حرمت زنان در جامعه آن وقت سرزمین ما میباشد. بعد از دورهٔ باختری زنان در زمان تمدن ساکها و کوشانیها از عزت، مقام و منزلت شایانی برخوردار بودند. مهمترین گنجینه تاریخی افغانستان که از طلای ناب ساخته شده و از طلا تپهٔ شبرغان بدست آمده بیشتر مربوط زنان مقتدر آندوره است. زیرا از شش قبری که از مقبرهٔ شاهی شبرغان به دست آمده پنج قبر آن مر بوط به زنان و فقط یک قبر به یک پادشاه مرد تعلق دارد.

از یرو میتوان گفت که زنان مقتدری یکی بعد دیگری درین ساحه حکومت می نموده ، و از اقتدار و ثروت زیادی بر خوردار بوده اند. زیورات این شهزاده خانم ها و ملکه های قدرتمند بر علاوه اینکه با ذوق و سلیقه خاصی ایجاد شده هریک داستانی را شرح مینماید و به همین دلیل مانند گنجینه های فراعنه مصر شهرت جهانی دارد.

نانه الهه مادر:

در شروع قرن دوم میلادی کنیشکا فرمانروای مقتدر آریانا بزرگترین معبد خود را به نام **نانه** «الهه مادر» در ولایت بغلان امروزی اعمار کرد. از این معبد بزرگ سنگ نوشته بدست آمد که بنام **کتیبه رباطک** یاد میشود و به اساس این سند مهم تاریخی **مقام مادر** درین دوره از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. چنانچه به امر کنیشکا مراسم نذر و نیاز و جشنهای بزرگی برای بزرگداشت از **مقام مادر** برپا میشد. « **نانه** » مانند سیبل یا «**مادر کاپلیا**» مقام والایی داشت و شیرهای رزمنده در پیش پایش سر تعظیم فرود می آوردند.

مجسمه نانه ، مکتب هنری گنده هارا
قرن دوم میلادی

یعنی همه شجاعان و جنگجویان باید اول حرمت مادر را بجا آورده و سپس دعوی دلیری میکردند. دراین زمان **مقام مادر** مفهوم حرمت به سرزمین را نیز ارائه میکرد؛ وازین سبب اصطلاح «مادر وطن» تا امروز در فرهنگ ما مفهوم وطن دوستی را بیان می نماید. چنانچه درین آهنگ زیبای میهنی به این شعر پر معنی برمیخوریم:

دو موجود زهستی گرامی تر است یکی میهن و دیگرش مادر است

در ساحات جنوب افغانستان نیز از ننگرها تا قندهار زنان نقش مهمی را در حل و فصل دعاوی و آوردن صلح در میان خانواده‌ها و جامعه ایفا میکردند. چنانچه عموماً مادران پیچه سفیدکه مورد حرمت همه بودند در فضای متشنج داخل شده و با گذاشتن سنگی بر روی زمین به جنگ و دعوا خاتمه میدادند. این رسم باستانی در زبان پشتو تیگه یاد می شود که تا هنوز به حافظه جامعه باقی مانده است. همچنان عنعنه ننوات توسط زنان برای آوردن صلح و قطع خونریزی با افگندن چادر به روی زمین اجرا میشود و به جنگ خاتمه میداد. یعنی هردو طرف به احترام یک زن از جنگ دست میکشیدند. این عنعنات پسندیده در حال حاضر نیز در برخی از دهات افغانستان تا هنوز وجود دارد.

داستان یک دوشیزه کابل:

در روایات تاریخی مردم قدیم کابل آمده که پادشاهی بنام (زنبورک شاه) تصمیم به اعمار دیواری بر فراز کوه آسمایی و شیر دروازه برای محافظت و دفاع کابل گرفت و کارگران زیادی را به کار گماشت، اما چون مرد مستبد و ظالمی بود، افسران او با جبر و ظلم فراوان مردم را به کار شاقه مجبور می ساختند و هرگاه کارگری در کار سستی و تنبلی مینمود، سربازان زنبورک شاه او را شلاق میزدند و گاه گاهی انسانهای زنده را به جای خشت در دیوار میگذاشتند.

به اساس روایات مردم کابل درین وقت دختر جوانی زندگی میکرد که از ظلم و ستم زنبورک شاه به ستوه آمده بود، چون نامزد جوانش بدون گرفتن معاش و دستمزدی به کار شاقه برای ساختن دیوارهای شهر گماشته شده بود و از سوی دیگر وقت عروسی آنها فرا میرسید و آن جوان اجازه نداشت تا از کار رخصت بگیرد و با نامزدش ازدواج کند. پس آن دختر شجاع تصمیم گرفت تا مردم کابل را برای همیشه از ظلم و ستم زنبورک شاه رهایی ببخشد. همان بود که مانند کارگران دیگر به ساحة کار رفت. زمانی که زنبورک شاه سوار براسپ از پیشرفت کار دیدن میکرد دختر جوان از او رو پوشاند. شاه با تعجب پرسید درحالیکه از مردان دیگر رو نمی پوشی چرا از من رو گرفتی؟

دختر جواب داد: چون اینها هم مانند من یک زن استند و جرأت آنرا ندارند که درمقابل مرد ظالمی مانند تو از حق خود دفاع کنند. اما من یک زن شجاع هستم و به هیچکس اجازه نمی دهم تا چنین ستمکاری را در حق من و مردم روا دارد.

سپس در حالی که فریاد میکشید زنبورک شاه را با سنگ زد. سنگ بر سر شاه اصابت کرد و او را بزمین انداخت. کارگران قیام کردند و در این قیام زنبورک شاه کشته شد. هرچند نام این دختر جوان در تاریخ ذکر نیافته و روایات متفاوتی درمورد این واقعه گفته شده، اما این داستان در واقع بیانگر عقاید مردم افغانستان در مورد قهرمانی و رشادت زنان افغان است که درتایخ کشور ما مثال های زیادی ازچنین زنان قهرمان وجود دارد.

در نتیجه میتوان گفت که نقش زنان از آغاز زندگی انسانهای اولیه تا عهد کوشانی ها و دوره های بعد از آن طوریکه در اسطوره های باستانی، آثار نقاشی و مجسمه های ایندوره طولانی نمایش یافته بسیار مهم و پر رنگ بوده است. دراین دوره زنان با شجاعت، متانت و فداکاری درجامعه عرض وجود نمودند و یادی ازخود در تاریخ بجا گذاشتند.

پیکره های زنان عهدکوشانی (معبد هده ، جلال آباد، قرن دوم میلادی)

باید اضافه کرد اکثر زنانیکه در این فصل معرفی گردید شخصیت های واقعی استند و برخی هم شخصیت های افسانوی واسطوره ئی که در هردو صورت اهمیت زنان و نقش سازنده شانرا در جامعه قدیم افغانستان گواهی میدهد.

مجسمه های فراوان زنان که از دوره مدنیت کوشانی ها تا کابلشاهان باقی مانده، موقف اجتماعی ، شیوه زندگی ، طرز لباس و آرایش موی این بانوان را از ۱۸۰۰ تا ۱۴۰۰ سال پیش به نمایش میگذارد.

منابع:

تاریخ مختصر افغانستان پوهاند عبدالجی حبیبی
تاریخ افغانستان احمدعلی کهزاد
هنر افغانستان در عرصه تاریخ حامد نوید

References:

A Historical Guide to Afghanistan by Nancy H. Dupree
(Deeds of Alexander by Callisthenes (the official historian
History of Alexander by Cleitarchus
Work of Ehippus of Olynthus
How Alexander was Educated and geographical works by Onesicritus
Work of Ptolemy I Soter
Afghanistan Hidden Treasures Fredrik Hiebert and Pierre Cambon, ۲۰۰۸